

УДК 378.147.091.313:[811.111:008]-047.22

Киливник В. В.

## ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ В КОЛЕДЖІ

*У статті проведено аналіз наукової літератури з теми дослідження. Розглядаються умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови. Проаналізовано поняття компетентності майбутнього вчителя англійської мови, розкрито складові успішного формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя англійської мови.*

**Ключові слова:** умови, компетентність, соціокультурна компетентність, майбутній учитель англійської мови.

Соціокультурна компетентність передбачає наявність знань про національно-культурні особливості етносу тієї країни, мова якої вивчається, норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв іноземної мови й уміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови вимагає від педагога не просто комунікативних здібностей, певної системи дидактичних знань і вмінь, світовідчуття, які дозволять працювати в іншому оточенні, в інших соціальних умовах. Педагог повинен володіти відповідною особистісною спрямованістю, індивідуальною культурою та досвідом соціальної рефлексії. Для формування у майбутніх учителів англійської мови соціокультурної компетентності необхідно педагогічний процес коледжу структурувати так, щоб ця мета була найбільш успішно реалізована.

Соціокультурну компетентність досліджували такі зарубіжні і вітчизняні педагоги: В. Буряк, С. Гончаренко, Б. Гершунський, В. Зінченко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Розов, Н. Щуркова та ін. Дослідниками доведено, що соціокультурна компетентність є важливою складовою загальнокультурного розвитку суспільства. Безпосередньо теоретичні основи для формування соціокультурної компетенції особистості, зокрема і майбутнього вчителя, відображено через праці М. Бірама, Дж. Вальдеса, В. Сафонові, П. Сисоєва, С. Ніколаєва та ін. Про важливість формування соціокультурної компетентності професіоналів та, зокрема вчителів, йдеться у працях А. Макаренка, В. Сухомлинського, І. Зязюна, Г. Бала, І. Беха, А. Капської та ін. Але, нажаль, у психолого-педагогічній літературі немає однозначного визначення поняття соціокультурної компетентності, не приділялось достатньо уваги формуванню означеної якості особистості в процесі підготовки майбутнього вчителя іноземної філології

**Мета статті** передбачає розглянути умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови в системі підготовки коледжу.

Суспільство на етапі входження його в Європейський суспільний процес потребує підготовки цілісної, варіативно мислячої, креативної особистості, яка була б здатна керувати інноваційною діяльністю, яка б володіла широкими комунікативними вміннями й навичками, що є компонентами важливої складової загальної культури людини – соціокультурної компетентності.

Традиційні форми навчання, які використовуються в системі підготовки майбутніх учителів англійської мови в умовах педагогічного коледжу часто репродуктивного характеру і, якщо й впливають, то винятково на когнітивні структури особистості професіонала. Проте життєві цінності не можуть передаватися тим же шляхом, що й знання, вміння, навички: шлях їх опанування лежить, перш за все, через переживання, духовну сферу, моральність, тощо. Це положення стало вихідною передумовою в пошуках найбільш ефективних способів впливу на особистість педагога з метою

переорієнтації його на гуманістичну парадигму у викладанні й розкритті його творчої індивідуальності.

Досягнення високого рівня соціокультурної компетентності вчителя, готового до іншомовного спілкування і діяльності, варто розглядати в контексті формування цілісної, гармонійної, соціально активної особистості, яка характеризується такими особливостями, як:

- орієнтація на позитивне, а не на негативне сприйняття життя;
- здатність реально оцінювати себе й добре розуміти інших; прагнення до безперервного оновлення й удосконалення своїх знань;
- упевненість у собі.

Формування у майбутніх учителів англійської мови соціокультурної компетентності передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм, адже оволодіння англійською мовою, як і будь-якою іншою мовою, можна із впевненістю кваліфікувати як компонент загальної культури особистості, за допомогою якого вона (особистість) залучається до світової культури [7, с. 167]. Проте представляється аксіоматичним, що міжкультурна комунікація (діалог культур), може бути реалізована тільки на усвідомленій національно-культурній базі рідної мови. Такий діалог можливий лише за тих умов, якщо майбутні вчителі англійської мови усвідомлюють свою власну культуру, а відповідно й культуру та історію свого рідного краю. Наприклад, подавати на вивчення тексти про культурні пам'ятки Лондона треба паралельно із текстами про культурні пам'ятки Києва, тобто вивчати культуру іншої країни із живим співвідношенням культури рідної країни, в цьому разі результати засвоєння будуть більш продуктивними.

Процес формування соціокультурної компетентності доцільно реалізувати в рамках основної професійної підготовки, тобто на тому предметному змісті, який і складає основу майбутньої педагогічної спеціалізації. У такому випадку соціокультурна компетентність як психолого-педагогічне новоутворення стане одним з пріоритетних особистісних новоутворень.

У межах підготовки фахівців філологічних спеціалізацій існують організаційно-цільові передумови для формування соціокультурної компетентності, оскільки їх підготовка передбачає формування й удосконалення білінгвальної комунікативної компетентності в усному, в писемному спілкуванні з урахуванням соціокультурних особливостей сучасного полікультурного світу. Певна річ, що достатньо сформована комунікативна компетентність, у тому числі й у галузі інформаційної грамотності, є значущою рисою розвиненої соціокультурної компетентності.

Безумовно, формування лінгвістичних знань, умінь і навичок, які забезпечують успішну комунікацію, важливе для педагога. Але формування тільки цих якостей недостатньо для підготовки сучасного педагога, тому що проблема соціокультурної компетентності як базової складової професійно-педагогічної компетентності є комплексною, і розв'язуватися повинна комплексно.

Для того щоб така якість була сформована, необхідно:

- зробити викладання навчальних дисциплін за професійним спрямуванням більш проблемно-орієнтованим;
- ширше використовувати рефлексивний підхід у навчанні;
- стимулювати у майбутніх учителів англійської мови розвиток уміння не тільки відповідати на поставлені запитання, але й формулювати свої власні питання з курсу;
- переглянути суб'єктивність ролей викладача та майбутнього учителя англійської мови під час навчального процесу й роль викладача на занятті.

Зазначимо, що майже всі наукові праці та дослідження присвячені формуванню соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в навчальному

процесі у ВНЗ. Тому для набуття майбутніми вчителями англійської мови соціокультурного іншомовного досвіду також необхідна цілеспрямована організація позанавчальної діяльності, що зорієнтує студентів на активну участь у сфері міжкультурної комунікації [8; с. 4].

Передумовою ефективних способів впливу на особистість майбутнього педагога з метою переорієнтації його на гуманістичну парадигму у викладанні й розкритті його індивідуальної педагогічної майстерності будуть виклики його діяльності через переживання, рефлексію.

Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови буде успішним і сприятиме розвитку їх мовної особистості, якщо:

1) цілеспрямовано розвивати вміння і навички мовленнєвої діяльності в соціокультурній сфері на основі синтезу лінгвокультурологічного, соціокультурного та компетентнісного підходів до викладання англійської мови як іноземної;

2) визначити ефективні методи навчання, що раціонально поєднують як традиційні, так й інноваційні (ігрові та проблемні) [6; с. 7];

3) розробити спеціальну систему вправ і завдань для навчання майбутніх учителів англійської мови спілкування в соціокультурній сфері на засадах методики міжкультурної освіти.

Крім того, важливою складовою успішності процесу формування соціокультурної компетентності майбутнього фахівця є власне особистість самого викладача, який своїм прикладом має наочно продемонструвати переваги соціокультурної компетентності. Належна професійна підготовка вчителя до здійснення особистісно-орієнтованої освіти буде забезпечена за умов:

- наявності у викладача високого рівня соціокультурної компетентності як інтегральної професійно значущої якості особистості;

- забезпечення відповідних організаційно-педагогічних умов;

- реалізації змісту і комплексу технологій, спрямованих на формування високого рівня соціокультурної компетентності в майбутніх учителів англійської мови.

Значна кількість авторів вносять свої науково виважені пропозиції щодо умов формування соціокультурної компетентності, науковості та доступності матеріалу, що пропонується для вивчення; спрямованості на міжкультурну комунікацію. Вони вважають, що процес формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов буде успішним у разі дотримання таких умов, як:

- створення дидактичної моделі процесу формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов;

- застосування системного і комунікативно-діяльнісного підходів до процесу формування соціокультурної компетенції та використання доцільно відібраного навчального матеріалу;

- стимулювання творчої пізнавальної діяльності студентів;

- спрямування навчального процесу на міжкультурну комунікацію.

Стрижнем діяльності має бути усвідомлення кожним студентом узагальнених принципів і пошук нових форм самоаналізу, самоконтролю, самооцінки.

Тому одним із пріоритетних напрямів підготовки майбутніх учителів англійської мови є залучення до міжкультурного спілкування, формування в них комунікативної компетентності та її важливого складника – соціокультурної компетентності, необхідної для здійснення міжкультурного спілкування в сучасному полікультурному соціумі.

Формування соціокультурної компетентності професіонала-філолога – процес цілісний і багатогранний, такий, що потребує використання, для підготовки вчителя англійської мови, відповідних педагогічних умов та технологій. Тому формування соціокультурної компетентності доцільно здійснювати в рамках основної професійної, та професійно-педагогічної підготовки, які складають основу майбутньої спеціалізації.

Процес формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної філології в умовах коледжу має бути не стихійним процесом, а виваженим, пролонгованим через завдання, умови, технології. Програмоване досягнення високого рівня соціокультурної компетентності можливе тільки при здійсненні спеціальних формуючих методичних дій, які вимагають самовизначення, самовираження індивіда, його творчої самореалізації.

### **Використана література:**

1. Андрущенко В. П. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття / Віктор Андрущенко. – К. : Знання України, 2011. – 1099 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
3. Вовк Л. П. Підготовка майбутніх вчителів іноземної філології в Україні. – Vovk Ludmyla. Training Teachers of English in Ukraine / Ludmyla Vovk // Academic Days of Timisoara: Language Education Today / edited by Georgeta Rata. – Romania : Cambridge Scholars Publishing, 2011. – P. 482-490.
4. Вовк Л. П. Класична освіта / Л. П. Вовк // Енциклопедія сучасної України. – К., 2012.
5. Вовк Л. П. Українсько-російський словник навчально-педагогічних понять та термінів: методичний посібник / Л. П. Вовк. – К. : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2014. – 320 с.
6. Кушнір І. М. Формування соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / І. М. Кушнір. – Х., 2012. – 189 с.
7. Чернуха Н. М. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів філологів / Н. М. Чернуха, А. В. Мурзіна // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 9 (172). – 2009. – С. 165-173.
8. Шехавцева С. О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у поза навчальній діяльності університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. О. Шехавцева. – Луганськ, 2009. – 202 с.
9. Щербань Т. Д. Компетентність – якісна характеристика спілкування / Т. Д. Щербань // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка, АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. IV. – К. : "Тнозис", 2002. – С. 327-332.

### **References:**

1. Andrushhenko V. P. Svitank of Yevropy: Problema formuvannya novogo uchy`telya dlya ob`yednanoyi Yevropy` XXI stolittya / Viktor Andrushhenko. – K. : Znannya Ukrainy`, 2011. – 1099 s.
2. Bex I. D. Vy`xovannya osoby`stosti : U 2 kn. Kn. 1: Osoby`stisno oriyentovany`j pidxid: teorety`ko-technologichni zasady` : navch.-metod. vy`dannya / I. D. Bex. – K. : Ly`bid`, 2003. – 280 s.
3. Vovk L. P. Pidgotovka majbutnix vchy`teliv inozemnoyi filologiyi v Ukraini. – Vovk Ludmyla. Training Teachers of English in Ukraine / Ludmyla Vovk // Academic Days of Timisoara: Language Education Today / edited by Georgeta Rata. – Romania : Cambridge Scholars Publishing, 2011. – P. 482-490.
4. Vovk L. P. Klasy`chna osvita / L. P. Vovk // Ency`klopediya suchasnoyi Ukrainy`. – K., 2012.
5. Vovk L. P. Ukrainys`ko-rosijs`ky`j slovny`k navchal`no-pedagogichny`x ponyat` ta terminiv : metody`chny`j posibny`k / L. P. Vovk. – K. : Nacional`ny`j pedagogichny`j univetsy`tet imeni M. P. Dragomanova, 2014. – 320 s.
6. Kushnir I. M. Formuvannya sociokul`turnoyi kompetentnosti inozemny`x studentiv u procesi navchannya rosijs`koyi movy` : dy`s. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / I. M. Kushnir. – X., 2012. – 189 s.
7. Chernuxa N. M. Umovy` formuvannya sociokul`turnoyi kompetentnosti majbutnix uchy`teliv filologiv / N. M. Chernuxa, A. V. Murzina // Visny`k LNU imeni Tarasa Shevchenka. – # 9 (172). – 2009. – S. 165-173.
8. Shexavceva S. O. Formuvannya sociokul`turnoyi kompetentnosti majbutnix uchy`teliv inozemnoyi movy` u poza navchal`nij diyal`nosti univetsy`tetu : dy`s. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / S. O. Shexavceva. – Lugans`k, 2009. – 202 s.
9. Shherban` T. D. Kompetentnist` – yakisna xaraktery`sty`ka spilkuvannya / T. D. Shherban` // Problemy` zagal`noyi ta pedagogichnoyi psy`xologiyi: zbirny`k naukovy`x pracz` Insty`tutu psy`xologiyi im. G. S. Kostyuka, APN Ukrainy` / Za red. S. D. Maksy`menka. – T. IV. – K. : "Gnozy`s", 2002. – S. 327-332.

**Киlivник В. В. Формирование социокультурной компетентности будущих учителей иностранных языков в процессе подготовки в колледже.**

*В статье проведен анализ научной литературы по теме исследования. Рассматриваются условия формирования социокультурной компетентности будущих учителей английского языка. Проанализировано понятие компетентности будущего учителя английского языка, раскрыты составляющие успешного формирования социокультурной компетентности будущего учителя английского языка.*

**Ключевые слова:** условия, компетентность, социокультурная компетентность, будущий учитель английского языка.

**Kylyvnyk V. V. Conditions of the shaping social cultural competence of future teachers of English.**

*The article analyzes the scientific literature on the research topic. The conditions of forming sociocultural competence of future teachers of English. The notion competence of future teachers of English and components of successful formation of sociocultural competence of future teachers of English. Different views of scientists about the conditions of forming sociocultural competence of future teachers of English.*

**Keywords:** conditions, competence, socio-cultural competence, future English teacher.

УДК 37.04.502

Клименко Л. О.

## СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СФЕРИ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

*У статті йдеться про дослідження щодо створення організаційно-педагогічних умов кафедрою природничо-математичної освіти та інформаційних технологій Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти для розвитку інтелектуальних сфери – умінь молодих учителів природничих дисциплін у системі неформальної освіти, а саме: проведення майстер-класів досвідчених педагогів загальноосвітніх навчальних закладів, авторів підручників, переможців Всеукраїнського конкурсу “Учитель року”; залучення до засідань обласної педагогічної відкритої студії “Наука і ми”; використання прилюдного захисту робіт учнівських інтелектуальних змагань, виконаних під керівництвом молодого вчителя як засобу отождолення себе з іншими.*

**Ключові слова:** інтелектуальні вміння, розвиток, неформальна освіта, молодий учитель.

Стрімкий технічний розвиток сучасного суспільства, поява нових технологій у всіх галузях людської діяльності та наукових відкриттів вимагає від учителя постійного оновлення знань. Одним із найефективніших шляхів набуття професіоналізму вважається організоване навчання в системі післядипломної педагогічної освіти.

Особливої допомоги у швидкому підвищенні кваліфікації потребує молодий учитель, оскільки проходження курсів, на яких він отримав би інформацію про останні досягнення фундаментальних наук та методику ознайомлення з ними учнів, дізнався б про нові методи навчання і виховання, передбачено тільки через п'ять років після завершення вищого навчального закладу.

У педагогічній літературі становлення молодого вчителя іменується як професійна адаптація. Її дослідженню присвятили свої праці: С. Вершловський, А. Кузьмінський, О. Мороз, В. Слободчиков, О. Солодухова та ін. [1; 9; 11; 16; 18].

Визначаючи як пріоритетний напрям професійної адаптації молодих учителів природничих дисциплін у системі післядипломної педагогічної освіти – розвиток інтелектуальних умінь, нами враховано неоднорідність їх підготовки з питань фундаментальних наук, які вони викладають; з методики навчання та основне призначення природничих наук – розвиток інтелекту людини.